

4. KONU: HUKUK ALANINDA YAPILAN İNKILAPLAR

CUMHURİYET DÖNEMİ HUKUK İNKILÂBİ VE YENİ HUKUK DÜZENİ

Hukukun Anlamı, Önemi ve Başlıca Hukuk Sistemleri

Hukuk toplumsal ilişkileri düzenleyen maddi yaptırımı ve zorlayıcı niteliği bulunan kurallar bütünüdür. Niteliği ne olursa olsun bir hukuk düzeninin varlığı devlet için zorunludur. Devletler, toplumsal düzeni zorlayıcı nitelik taşıyan hukuk kuralları sayesinde sağlarlar. Bir toplumda çeşitli nedenlerle çıkar çatışmalarının yaşanması çok sık görülen bir olaydır. Bu çatışmaların bazı esaslar dâhilinde üst bir güç tarafından giderilmesi ve bundan doğacak anarşi halinin önlenmesi; toplumun devamı ve esenliği için toplumu oluşturan bireylerin faaliyetlerini uyumlu bir hale getirebilecek bir hukuk düzeninin kurulması zorunludur. Bu düzen bir yandan bireysel çıkarların korunması, diğer yandan da çatışan çıkarların uzlaştırılması yoluyla sağlanır.

Hukuk kurallarının konulmasındaki amaç toplumda düzen ve dirliği sağlamak, güvenliği temin etmek, adaleti gerçekleştirmektir.

Osmanlı Hukuk Sistemi

Osmanlı Devletinin hukuk sisteminde devlet ve toplum hayatı “şer’i hukuk” adı verilen İslam hukukuna göre düzenlenmişti. Şer’i hukukla birlikte örf ve adetten alan örfî hukuk da (şer’i hukuka aykırı olmamak şartıyla) uygulanmaktaydı. Gayrimüslimler kendi dini hukuk kurallarına tabi iken yabancılar ise adlî kapitülasyonlar nedeniyle ayrıcalıklı bir hukukî statüye sahip olmuştur. Bunların yanında Osmanlı Devleti Tanzimattan sonraki batılılaşma sürecinde batıdan aldığı hukuk kuralları da vardı.

Şer’i hukuk hukuk sisteminin Kitap veya Kur’an-ı Kerim, Sünnet, İcma ve Kıyas olmak üzere dört temel kaynağı vardır. İslamiyet’i kabul eden Türk devletlerinde hukuk sistemi İslami bir nitelik kazanmaya başlamıştır. Çünkü İslamiyet sadece bir din değil, aynı zamanda bir devlet ve hukuk düzenidir.

Şer’i hukuk dini kurallardan oluşan özel hukuk kurallarından olup, kişiye ve aileye ilişkin kuralları kapsamaktadır. Buna karşılık bazı mal ilişkilerindeki örf ve adetten gelme kurallar da hukuki hükümler olarak değerlendirilmektedir. Cezai hükümlerde ise temel esas şeriatın emirleri olmakla birlikte, bazı konular ve cezalar şer’i uygulamalardan kısmen ayrılarak devrine göre ya hafifletilmiş ya da şiddetlendirilmiştir. Yönetimle ilgili hükümler devletin teşkilatına, arazisine, vergilerine ve reayaya ilişkin kurallardır. Bu alanda dini kuralların etkisi diğer alanlara göre daha azdır.

Devlet yönetiminde hemen her gün ortaya çıkan değişik ihtiyaçlar, İslam hukukunun dışına çıkılarak yeni düzenlemelerin yapılmasını zorunlu kılmıştır. Bu zorunluluk sonucu ulema, şeriatın özüne dokunmamak şartıyla egemenlik hakkına sahip olan “sultanlara” bu konuda istedikleri gibi

davranma yetkisini vermiştir. **Osmanlı padişahlarının bu yetkiye dayanarak ortaya koydukları hukuka “örf-i hukuk” adı** verilmiştir. Padişahların çıkardıkları en önemli kanunnameler Fatih Sultan Mehmet ve Kanuni Sultan Süleyman dönemine aittir. Bu tür kanunnameler çıkarılırken genellikle memleketin örfi göz önünde tutulmuşsa da, çoğu kez yapılan düzenlemenin şeriata aykırı olmadığını kanıtlama yoluna gidilmiştir. 17.yüzyıldan itibaren Osmanlı Devleti’ndeki gerileme tüm alanlarda olduğu gibi hukuk sisteminde de kendisini hissettirmiştir.

Osmanlı hukuk sisteminin bu durumu Tanzimat dönemine kadar devam etmiştir. **Çağdaş anlamdaki kanunlaştırma hareketleri ilk kez Tanzimat Fermanının yayınlanmasından sonra** başlamıştır. Bu dönemdeki kanunlaştırma hareketleri sonunda bazı alanlarda tamamen yerli nitelikte ve yürürlükteki dinsel hukuk düzenini çağdaşlaştırmak yoluyla kanunlaştırmaya gidilirken, bazı alanlarda ise tamamen **yabancı kanunların benimsenmesi yoluna** başvurulmuştur. Tanzimat döneminde batı örnek alınarak 1840 yılında Ceza Kanunu yapılmış ve cinsiyet, etnik köken, din ve mezhep farkı gözetilmeksizin tanınmış olan can ve mal güvenliği ile ırz ve namus dokunulmazlığı cezai yaptırımlarla güvence altına alınmıştır.

1850 yılında Ticaret mahkemelerinin kurulmuş ve **Ticaret Kanunnamesi** yayınlanmıştır. Bu kanunla ekonomik hayatın gelişmesi yolunda önemli bir adım atılmıştır. **1857 yılında** hazırlanan **Arazi Kanunnamesi** ile toprak mülkiyeti kurumu oluşturulmuştur.

Diğer bir önemli düzenleme medeni hukuk alanında gerçekleştirilmiştir. **Ahmet Cevdet Paşa** tarafından hazırlanan ve **1876 yılında** yürürlüğe giren **Mecelle-i Ahkam-ı Adliyye** ya da kısaca **Mecelle** İslam dünyasının ilk medeni kanunudur. Tamamen İslami nitelik taşıyan Mecelle’nin çağdaşı olan diğer medeni kanunlara göre önemli eksiklikleri vardı. İlk olması nedeniyle ileri bir adım olmakla birlikte, vakıf, aile ve miras hukukları bulunmamaktaydı ve eşya hukukuyla ilgili bölüm son derece yetersizdi.

Yukarıdaki kanunlaşma hareketlerinin tarihlerine bakıldığında, 1856 Islahat Fermanının yayınlanmasından sonra hukuk alınındaki gelişmelerin ve Batı hukukuna yönelişin hız kazandığını söyleyebiliriz. Bu dönemde ticaret, ceza ve sulh mahkemeleri için Fransız ve İtalyan örneklerinden yararlanılarak yeni usul kanunları hazırlanmıştır. Yine çok önemli bir adım olarak şariat, cemaat, ticaret ve konsolosluk mahkemelerine ek olarak görevi sınırlı da olsa **Nizamiye Mahkemeleri** kurulmuştur. **Laik nitelikli Nizamiye Mahkemelerinin** kurulmasına karşın adli alandaki çokluk ve karışıklık giderilememiş, aksine biraz daha artmıştır.

Tanzimat dönemi hukuk reformları, Atatürk dönemi hukuk devriminin ilk ve önemli bir deneyimini teşkil etmiştir

Cumhuriyet Dönemi Hukuk Devrimi ve Yeni Hukuk Düzeninin Kurulması

Hukuk alanında yapılan yenilikleri Cumhuriyet rejimine uygun yeni Anayasaların hazırlanması (1921 ve 1924 Anayasaları) ve Kanunların (medeni, ceza, borç, ticaret vb kanunların) değiştirilmesi şeklinde iki bölüme ayırmak mümkündür.

ANAYASALAR KONUSUNDA YAPILAN DÜZENLEMELER

Anayasa Nedir?

Devletin yönetim biçimini belirleyen; yasama, yürütme, yargılama güçlerinin nasıl kullanılacağını gösteren; vatandaşların temel hak ve görevlerini, özgürlüklerini düzenleyen; devletin vatandaşa karşı sorumluluklarını, vatandaşın devlete karşı sorumluluklarını belirleyen; yasa sıralamasında en önde gelen yasalara Anayasa denir. Anayasalar devletlerin kimlikleridir. Hiçbir kanun hiçbir kişi anayasadan üstün değildir.

Türk tarihindeki anayasacılık geleneği 19. yüzyılda başlamıştır. 1876 tarihli Kanuniesasiye Türk tarihinin ilk anayasasıdır. Kanuniesasiye göre her ne kadar halk ilk defa padişahın yanında ülke yönetimine katılmışsa da yasama ve yürütme konusunda padişah daha çok yetkili kılınmıştır. 1909 yılında yapılan değişikliklerle padişahın geniş olan yetkileri kısıtlanmış ve anayasa meşrutiyet yönetimine uygun hale getirilmiştir. 23 Nisan 1920 tarihinde Ankara’da TBMM’nin açılmasıyla yeni bir yönetime geçilmiştir. Ülke yönetimiyle ilgili kararlar millet adına TBMM tarafından alınıp uygulanmıştır. TBMM açıldıktan sonra önceliği ülkeyi işgallerden kurtarmak ve bağımsızlığı elde etmeye vermiştir.

TBMM kuruluşundan yaklaşık 8 ay sonra TBMM’nin işleyişini düzenlemek amacıyla 20 Ocak 1921 tarihinde 23 artı ek bir maddelik kısa bir anayasa (1921 Anayasası veya Teşkilatı Esasiye) hazırlamıştır. Bu anayasa kurtuluş savaşının olağanüstü koşullarında hazırlandığı için normal bir anayasa mantığına uygun olarak yapılmamıştır. Bu anayasa göre egemenliği kayıtsız şartsız millete vermiştir. Yasama, yürütme ve yargı TBMM’de toplanarak güçler birliği ilkesi esas alınmıştır. Cumhurbaşkanlığı ve başbakanlık makamlarına yer vermediği için Meclis başkanı aynı zamanda hükümetinde başkanı kabul edilmiştir. Bakanların tek tek meclis tarafından seçildiği Meclis Hükümeti Sistemi uygulanmıştır. Din ve şariat işlerini yürütme görevi TBMM’ye verilmiştir. TBMM’nin hazırladığı ilk anayasa olmuştur. Bu anayasa Kurtuluş savaşının olağanüstü koşullarında hazırlandığı için temel hak ve özgürlüklere yer verilmemiştir.

29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyet ilan edildiğinde anayasaya “Türkiye devletinin hükümet şekli cumhuriyettir. Türkiye Devleti TBMM tarafından yönetilir. Devlet başkanı Cumhurbaşkanıdır. Cumhurbaşkanı TBMM üyeleri arasından bir seçim dönemi için seçilir. Devletin resmi dini İslam’dır. Başkenti Ankara’dır. Resmi dili Türkçe’dir” maddeleri eklenmiştir.

Kurtuluş savaşının kazanılması ve Cumhuriyetin ilanı ile birlikte yeni bir aşama geçildiği için daha ayrıntılı ve Cumhuriyet rejimine uygun bir

anayasa yapma ihtiyacı ortaya çıkmıştır. TBMM içinden seçilen Anayasa Özel Komisyonu yeni anayasa hazırlıklarına başlamıştır. Anayasayı hazırlık sürecinde Cumhurbaşkanının yetkilerinin güçlendirilmesi konusu uzun süre tartışma konusu olmuştur. Mustafa Kemal Paşa'nın, Cumhurbaşkanının görev süresinin 7 yıl olması, hükümetin meclise karşı değil Cumhurbaşkanına karşı sorumlu olması, Cumhurbaşkanına güçlü veto yetkisi ve meclisi fesh etme (erken seçime gitme) yetkisinin verilmesi, Hükümetin meclie karşı değil yürütmenin diğer kanadı olan Cumhurbaşkanına karşı sorumlu olması gibi gibi yetki talepleri meclis egemenliği ve üstünlüğü ilkesine aykırı olduğu gerekçesiyle TBMM tarafından kabul edilmemiştir. Bu meclisteki vekillerin neredeyse tamamının Mustafa Kemal Paşa'nın titiz çalışmasıyla belirlendikleri halde Meclisin CB'nin istediği yetkileri reddetmiş olması son derece anlamlı olmuştur.

Anayasa komisyonunun hazırladığı taslak TBMM tarafından 20 Nisan 1924 tarihinde 1924 Anayasası veya Teşkilatıesasiye adıyla kabul edilmiştir. 1924 Anayasası, 1921 anayasasının eksiklerini tamamlayan ve klasik anayasa sistematığıyla hazırlanmıştır. 1924 Anayasasına göre "Türkiye Devleti bir Cumhuriyettir." Egemenlik yetkisi millete ait olup TBMM tarafından kullanılmaktadır. Yasama ve yürütme TBMM'ye, yargı yetkisi ise bağımsız mahkemelere verilmiştir. Yürütme yetkisi Bakanlar Kurulu ile CB arasında paylaşılmıştır. Hükümetin, meclisten güvenoyu alarak kurulmasını esas almıştır. Hükümeti denetleme yetkisi araştırma, soru, soruşturma önergesi ve gensoru araçlarıyla TBMM'ye verilmiştir. 1924 Anayasasında "devletin tesmi dini İslam'dır" ifadesine yer verilmiştir. Laik bir nitelik olmayan bu uygulama ile Halifeliğin kaldırılmasına gösterilen tepkiler hafifletilmek istenmiştir. 1921 Anayasasında yer almayan temel hak ve özgürlüklere 1924 Anayasasında yer verilmekle birlikte yeterli olmamıştır.

1928 yılında "devletin resmi dini İslam'dır" ifadesi anayasadan çıkarılmasıyla anayasanın laikleştirilmesi süreci başlamıştır. 1937 yılında ise Atatürk'ün 6 temel ilkesine (Cumhuriyetçilik, milliyetçilik, halkçılık, devletçilik, laiklik ve inkılapçılık) anayasada yer verilerek anayasanın laikleştirilmesi konusunda önemli bir adım daha atılmıştır.

Kanunların Değiştirilmesi

Cumhuriyetin devraldığı hukuk sisteminin özelliklerini kısaca özetleyecek olursak, bir hukuk birliğinden ve ihtiyaçları karşılayabilecek kanunların bulunduğundan söz etmek mümkün değildir. Bir imparatorluk hukuku olduğu için ulusal devletle, monarşiyle özdeşleştiği için de genç cumhuriyetle bağdaşmıyordu. Bu nedenle Cumhuriyet hukuk alanında yapacağı inkılaplarla hukukta birliği ve laikliği ve eşitliği sağlamak, hukuk sistemindeki dağınıklık ve boşlukları gidermek, insan haklarına uygun ve çağdaş bir hukuk sistemini getirmek gibi ilkeleri amaçlamıştır.

Yeni hukuk sisteminin kurulmasıyla ilgili **ilk ciddi adım 1925 yılında Ankara'da Hukuk Mektebi'nin** açılmasıdır. Mustafa Kemal Paşa okulun açılışında yaptığı konuşmada yeni kanunlara duyulan değinmiş ve bu kurumun yeni hukuk nesli yetiştirmek için açıldığını ifade etmiştir. Ama asıl ciddi adımları atıldığı yıl 1926'dır. Bu yıl içerisinde Batı'dan alınan kanunlarla Türk hukuk sistemi yepyeni bir çevreye girmiştir.

Türk Medeni Kanunu 1926

Medeni Kanun kişinin doğumundan, hatta doğum öncesi ana rahmine düşmesinden başlayarak ölümünden sonraya kadar, özel hukuk açısından önemli olan yaşam ilişkilerini düzenleyen, toplum ve insan yaşamında önemli bir yere sahip olan kanundur. Osmanlı Medeni Kanunu olan Mecelle 1926 yılına kadar uygulanmakla birlikte dini kurallara dayanması, miras, mahkelerdeki şahitlik, çalışma hayatı, boşanma vb gibi konularda kadın-erkek eşitliğinden yoksun olması gibi özelliklerinden dolayı daha fazla uygulanmamıştır.

Cumhuriyetin ilanından sonra her alanda olduğu gibi hukuk alanında da yeniliklere girilmiş ve yapılacak yeniliklerle ilgili komisyonlar kurulmuştur. Özgün bir medeni kanun hazırlamak için kurulan komisyonun başarılı olmaması üzerine, gerek hukuk devrimini bir an evvel gerçekleştirmek, gerek Lozan Barışının yükümlülüklerinden kurtulmak ve adli kapitülasyonları biran önce tasfiye temek ve gerekse hazır bir kanunun alınmasının kolaylığından yararlanmak amacıyla **İsviçre Medeni Kanununun** alınmasına karar verilmiştir.

Batı'da kabul edilen en son medeni kanun olması, kanunun laik ve çağdaş olması, akla ve bilime dayanması, açık ve anlaşılır bir dille yazılmış olması, pratik ve esnek olması, yargıca takdir hakkı tanınması ve ayrıca dönemin Adliye Vekili (Adalet Bakanı) Mahmut Esat (Bozkurt) Bey'in İsviçre'de hukuk öğrenimi görmüş olmasının etkisiyle İsviçre Medeni Kanunundan alıntılanan kanun, 17 Şubat 1926'da TBMM'de görüşülmüş ve 743 sayılı Türk Medeni Kanunu olarak kabul edilmiştir.

22 Nisan 1926'da Medeni Kanunun devamı niteliğindeki Borçlar Kanunu da çıkarılmıştır.

Medeni Kanunun kabul edilmesiyle Türk aile yapısında önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Yeni ve ileri bir aile düzeni yaratılmıştır. **Çok kadınla evlilik yerine tek kadınla evlilik kuralı getirilmiş ve evlilikte erkek ile kadın arasında eşitliğin sağlanmasına çalışılmıştır. Kanun ile ailenin kurulması (evlenme) ve bozulması (boşanma) devlet kontrolüne alınmış ve miras konusunda kız ve erkek çocuklar arasında eşitlik sağlanmıştır. Bu arada evlenme akdi dini bir hüviyetten laik bir yapıya kavuşturulmuştur.** Sadece Türk ve Müslümanlar için değil, tüm vatandaşlar için bağlayıcı nitelik taşıyan Türk Medeni Kanunu ile Patrikhanenin dünyevi yetkileri de kısıtlanmıştır. Diğer

tarafından **çalışma hayatında, meslek seçiminde ve eğitimden yararlanma konularındaki kadın erkek eşitsizliği büyük ölçüde** ortadan kaldırılmıştır. Medeni Kanunun dışında;

1926 yılında **İtalya'dan Türk Ceza Kanunu; Almanya'dan Türk Ticaret Kanunu; İsviçre'den Hukuk Muhakemeleri Usulü Kanunu;** 1929 yılında **Almanya'dan Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu** alınmıştır. Yine 1929 yılında Adalet Bakanı Mahmut Esat Bozkurt başkanlığındaki bir komisyon **İcra ve İflas Kanunu** hazırlamış; Alman kanunlarından esinlenerek **Deniz Ticareti Kanunu** yapılmıştır.

Atatürk dönemindeki **lâik ve çağdaş hukuk sistemi oluşturma yönünde atılan adımlarla** Osmanlı dönemi reformlarından farklı olarak **eski hukuk sistemini tümüyle kaldırılmış ve yerine yepyeni bir hukuk düzeni kurulmuştur.** Bu çerçevede ağırlıklı olarak 1926 yılında gerçekleştirilen hukuk devrimiyle **Türk Hukuk Sistemi laik, çağdaş ve ihtiyaçları karşılayacak bir yapıya** kavuşturulmuştur. Yeni hukuk düzeninin kurulmasıyla çok hukuklu yapıya son verilerek **hukuk birliği sağlanmıştır.** Yine medeni kanun yüzyıllarca geri planda kalmış ve yok sayılmış Türk kadınının sosyal ve ekonomik haklar elde ederek, çağdaş dünyada saygın bir yer elde etmesi için önemli bir basamak olmuştur. Bütün bunlarla birlikte, kadın-erkek eşitliğinin mutlak olarak sağlandığını, tüm toplumsal sorunların çözümlendiğini ve eski alışkanlıkların tümüyle terk edildiğini söylemek mümkün değildir. Medeni Kanun başta olmak üzere tüm kanunların uygulama alanı bulması devletin topluma ulaşması ve kendisini hissettirmesiyle mümkün olabilir.

Türkiye'de Kadın Haklarının Gelişimi

Batılı toplumlarda sanayileşme sürecinin bir sonucu olarak kadın hakları hareketi görülmeye başlanmış ve ağırlıklı olarak 19. yüzyıl, kadınların siyasal anlamda bazı haklar elde ettikleri bir dönem olmuştur. Osmanlı Devletinde de kadın haklarının gündeme gelmesi yine aynı yüzyıla rastlamış ve medeni haklar olarak adlandırdığımız evlenme, boşanma, miras, cariyeliğin kaldırılması, çalışma hayatı, eğitim ve siyaset gibi pek çok konu tartışılmıştır.

II. Meşrutiyet dönemine gelinceye kadar Osmanlı Devletinde kadına eğitim konusunda bazı haklar verilmişse de bunlar yeterli olmamıştır. Toplumsal hayatta kadın, erkeklerle eşit bir şekilde yer almamıştır. Kadının toplumsal hayatta yer almaya başlaması İkinci Meşrutiyetten itibaren gerçekleşmiştir. Bu dönemde Kadın Dünyası adıyla bir dergi çıkarılmıştır. 1913 yılında Osmanlı Müdaai Nisvan Cemiyeti adıyla kadın haklarını savunan bir cemiyet kurulmuştur. Cemiyet kadın hakları konusunda kadınların giyimine yönelik kuralların yeniden düzenlenmesi, kadınların çalışma hayatına girmesi ve kadınların eğitiminin iyileştirilmesini savunmuştur. Cemiyet kadının da boşanma hakkının verilmesi ve mirastan eşit pay almasını savunmuştur.

Birinci Dünya Savaşı koşulları nedeniyle çalışma hayatında daha etkin bir rol alan Türk kadınları, kadın hakları söylemini geliştirmeye bu dönemde de devam etmişler ve aynı zamanda Milli Mücadelenin içinde yer alarak önemli roller üstlenmişlerdir. Milli mücadeleye destek sağlamak amacıyla Anadolu Kadınları Müdafaihukuk Cemiyeti kurulmuştur. Milli Mücadele sonrasında oluşan Türk siyasal yapısı içinde kadınlar da etkinliklerini hissettirmeye başlamışlardır. Bu doğrultuda 1923 yılı Haziran ayında “Kadınlar Halk Fırkası” adıyla Nezihe Muhittin Hanım önderliğinde kurulan partinin programı ve beyannamesi hükümete sunulmuş ancak Fırkanın kuruluşu 9 ay sonra reddeilmiştir. Bunun üzerine Kadınlar Halk Fırkası 1924 yılında “Türk Kadınlar Birliği” adıyla derneğe dönüştürülmüştür.

1926 yılında kabul edilen Medeni Kanun ile kadınlar aile, çalışma ve toplumsal hayatta; boşanma konusunda; mirasta ve mahkelerde erkeklerle eşit haklar el etmiştir.

Daha sonra 1927 ve 1929 yıllarında Türk Kadınlar Birliğinin kadınların siyasal süreçte yer almalarını sağlamak üzere bazı girişimleri olmuştur. Kadının siyasal haklarını elde etme çabaları sürerken kadınların sosyal konumlarında da değişiklikler görülmeye başlanmıştır. 1927-1928 öğretim yılında karma eğitime geçilmesi, kadınların yükseköğrenime devam etmeleri ve burada sağlık ve spor dersleri almaları, modern kıyafetlerle sokağa çıkabilmeleri ve erkeklerle farklı ortamlarda bir araya gelmeleri artık normal sayılmaya başlanmıştır.

Cumhuriyet öncesinde başlayan kadın hareketinin anılan girişimlerle gelişmesi sonucunda **1930 yılında kadınların Belediye seçimlerine katılmalarına** ilişkin olarak yapılacak olan düzenlemeyi esas alan Belediye Kanunu kabul edilmiş ve kadınlara Belediye seçimlerine katılma hakkı verilmiştir. Bu durum kadınlara Meclis için verilecek haklar için bir hazırlık niteliği taşımaktadır. Bu arada kurulan **Serbest Fırka’ya ve Cumhuriyet Halk Fırkasına kadın üyeler alınmaya** başlanmıştır. **1933 yılına gelindiğinde de kadınlara Muhtar olma hakkı** verilmiştir.

5 Aralık 1934 tarihinde yapılan Anayasa değişikliği ile kadınlara milletvekilliğine seçme ve seçilme hakkı tanınmıştır. Bunun üzerine kadınlar milletvekili seçimlerine katılabilmek için başvuruda bulunmaya başlamışlardır. Türk kadınının seçme ve seçilme hakkını aldığı sırada bazı Batılı ülke kadınları (Fransa, İsviçre, Yugoslavya ve Bulgaristan) bu haklara kavuşmamıştır. 1935 yılında yapılan seçimlerle Meclis’e 18 kadın milletvekili girmiştir.

5. KONU: EĞİTİM ALANINDA YAPILAN İNKILAPLAR

Hedefi ve konusu insan olan eğitim, kısaca insan yetiştirme sanatı olarak ifade edilebilir. Bu durum ancak sistemli bir eğitim sayesinde gerçekleşir. Bu yüzden ki, eğitim sistemlerinin değişen ve gelişen zamana ayak uydurması ve sürekli kendini yenilemesi gerekir. Bu yapılmadığı takdirde toplumun geri kalması kaçınılmaz hale gelir.

Cumhuriyet Öncesi Eğitim Sistemi

Osmanlı Devleti'nde genelde dine dayanan bir eğitim sistemi vardı. Bu dönemdeki eğitim kurumları çoğunluğu vakıf kuruluşu olan çocuklara ait **sıbyan mektepleri ve** medreseler ile devletin üst kademelerine yüksek idareci yetiştiren **Enderun Mektebi (Saray Okulu)** olmuştur. Bu kurumlar başlangıçta ihtiyacı karşılayan ve dönemin bilimsel gelişmelerini takip eden kurumlar iken zamanla bu özelliklerini kaybetmiştir.

17.yüzyılın sonlarından itibaren Osmanlı Devletinde bazı yenilik hareketlerine girişilmiştir. İlk yenilikler başlangıçta savaşlardaki yenilginin de etkisiyle askeri eğitimde başlamış ve batılı anlamda askeri okullar açılmıştır. Gerilemenin devam etmesi üzerine batının üstünlüğünün kabul edilmeye başlandığı 19.yüzyıldan itibaren eski eğitim kurumlarının yanı sıra diğer alanlarda da çeşitli seviyelerde modern mektepler açılmıştır. Bunlar İptidai (ilk) Rüştîye (orta), İdadi (lise) ve Sultani adında okullarla, Tıbbiye (1827), Harbiye (1834), Mülkiye (1859) ve Darülfünûn (1863) gibi yüksekokullardır. Medreselerde din ağırlıkta bir eğitim verilirken batı tarzında açılan bu okullarda batılı bir eğitim verilmiştir. Bu durum ülkede mektep-medrese ikiliğini meydana getirmiştir. Ülkede ayrıca, azınlık (Rum, Ermeni, Yahudi) ve yabancı devletler tarafından açılan misyoner okulları (yabancı okullar) da faaliyetlerini sürdürmüştür. Farklı din, dil ve kültüre dayalı programlarla farklı zihniyette nesillerin yetişmesine yol açan bu farklı farklı amaçlı eğitim sistemi, Cumhuriyet dönemine kadar devam etmiştir. Sonuç olarak Osmanlı Devletindeki eğitim dini eğitim olup laik ve milli anlayıştan uzak olmuştur. Eğitimde birlikte olmadığı gibi kız çocukları ileri derecedeki eğitimden yoksun olmuştur.

Atatürk Dönemi Milli Eğitim Politikası

Milli Mücadele hareketinin başarıyla sonuçlanmasından sonra Türk toplumunu çağdaş medeniyet seviyesine ulaştırmayı isteyen Atatürk, bu amacını gerçekleştirmek için ülkede köklü inkılâp hareketlerine girişmiştir. Bu hareketleri engelleyecek her şeyin ortadan kaldırıldığı bu dönemde, hedef alınan ana düşünce eğitimde birliği sağlamak; milli, çağdaş, karma ve laik bir toplum meydana getirmek olmuştur. Cumhuriyetin eğitim sistemi bu temel amaçlara uygun olarak inşa edilmeye çalışılmıştır. Bu hedefler ancak milli bir eğitim sayesinde gerçekleşebilecektir. Milli Mücadelenin kazanılmasında etkili olan milli birlik ve milli şuur anlayışı yeni devletin eğitim politikasının da esasını oluşturmuştur. Çünkü Osmanlı'dan farklı olarak üniter (milli) bir devlet olarak kurulan Cumhuriyet'in eğitim politikası da milli olmalıydı. Bu konu ile ilgili olarak, daha milli mücadelenin devam ettiği yıllarda 1921'de Ankara'da milli bir eğitim programının oluşturulması amacıyla Maarif Kongresi toplanmıştır. Eğitim ile ilgili çok sayıda yetkili, idareci ve öğretmenin katıldığı kongrede Cumhuriyetin eğitim politikasının temel ilkeleri belirlenmiştir. Atatürk kongrenin açılışında yaptığı konuşmasında, önceki eğitim sistemini eleştirerek, ülkenin geri kalmasında oynadığı role dikkatleri çektikten

sonra, yeni devletin eğitim politikasının Osmanlı'daki gibi gayr-i milli olmayıp, doğu ve batı tesirlerinden uzak milli bir politika olacağını vurgulamıştır. Bu dönemde milli eğitimin, aynı zamanda çağdaş ve laik özellikler taşıması için çalışılmıştır. Zira gerçekleştirilen inkılâpların özünde 'batılılaşmak' bir başka ifadeyle 'medenileşmek' yani 'asrîleşmek' anlayışı vardır. Bunu sağlamak bir hayat meselesidir ve yapılması şarttır. O dönemde batı medeniyeti en ileri çağdaş tek medeniyettir ve temelinde akılcılık ve gerçekçiliğe dayalı bilimsel düşünce anlayışı vardır.

Bunların yanı sıra dönemin milli eğitim politikasının bir özelliği de halkçı, halka doğru olmasıdır. Daha çok ilk ve orta öğretimde belirgin olarak ortaya çıkan bu özellik, eğitimde fırsat eşitliğinin yaratılması, okulların bütün ülke çocuklarına açık ve parasız hale getirilmesi anlayışı ile kendini göstermiştir.

Tevhidi Tedrisat Kanunu (193 Mart 1924) ve Uygulamaları

Cumhuriyetin ilanı sonrasında gerçekleştirilen inkılâplar arasında eğitimdeki gelişmeler önemli bir yere sahiptir. Bu alandaki en önemli adım 3 Mart 1924'de kabul edilen Tevhidi Tedrisat Kanunu (Öğretimin Birleştirilmesi) ile atılmıştır.

3 Mart 1924 tarihinde TBMM'ye "Tevhidi Tedrisat Kanunu"na dair verilen kanun teklifi yapılan görüşmeler sonunda kabul edilmiştir. Buna göre ülkedeki bütün okullar Milli Eğitim Bakanlığına bağlanmıştır. Dini eğitim veren medreseler kapatılmış yerinelstanbul Darülfünununa bağlı 'İlahiyat Fakültesi' ile ülkenin değişik bölgelerinde İmam-Hatip okulları açılmıştır. Köklü değişiklikleri getiren bu kanun ile eğitim merkezileştirilerek devletin kontrol ve denetimine alınmıştır. Farklı programlarla eğitim yaparak ikiliğe yol açan mektep-medrese ayrılığının önüne geçilmiştir. Yine, Osmanlı dönemindeki zararlı faaliyetleri ile dikkatleri çeken azınlık ve yabancı okulları MEB tarafından denetim altına alınmıştır. Aynı gün kabul edilen Halifelik ile Şer'îye ve Evkaf Vekaletininin kaldırılması kanunu ile öğretim birliğini engelleyecek ve laikleşmeyi önleyecek faktörler ortadan kaldırılmıştır. Daha da önemlisi eğitim programları milli ve laik esaslar çerçevesinde yeniden düzenlenmiştir. Aynı şekilde ders kitapları dönemin politikasına uygun olarak yeniden yazılmıştır. Yeni çıkarılan ders kitaplarında eskiye ait bilgiler azaltılmıştır ve milli eğitim politikası çerçevesinde Cumhuriyet ideolojisini yerleştirecek milli bilinci uyandırıcı konulara ağırlık verilmiştir.

Eğitim ve öğretimde sağlanan bu birlik ve laiklikten sonra 1930'lardan itibaren kültürün ve dilin millileşmesi yolunda çalışmalara önem verilmiştir. 1928'de Latin Harflerinin kabulünden sonra hem yeni harfleri öğretmek hem de okur-yazar oranını arttırmak amacıyla 'Millet Mektepleri' açılmıştır. Atatürk'ün başöğretmenliğinde yürütülen bu çalışmalarla harf inkılabını yaygınlaştırmak için 16-45 yaş arasındaki vatandaşın Millet Mekteplerine devam etmesi zorunlu tutulmuştur. Yeni harfleri bilmeyen vatandaşlara

Millet Mekteplerinde hem yeni hafırlar ile okuma-yazma 6ğretilmiş hem de temel matematik, sağlık ve vatandaşlık ile ilgili bilgiler de 6ğretilmiştir. Ayrıca açılan 'Halk Okuma Odaları' ile okuma alışkanlığı kazandırılmaya çalışılmıştır.

1926'dan itibaren orta6ğretimde karma eğitime geçilerek kız ve erkeklerin aynı okuldan aynı programla bir arada okumaları sağlanmıştir. Kısacası, bu kanun ile inkılâpların eğitim yoluyla gerçekleştirilmesi ve bütün topluma yaygınlaştırılması çabası söz konusu olmuştur.

Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren eğitim alanında gösterilen gayretler sonucunda % 10 civarında olan okur-yazar oranı 1935'de % 19'a, 1940'da ise % 22'ye çıkarılabılmıştır. Bu dönemde erkeklere nazaran kadınların okur-yazar oranı oldukça düşük olmuştur. 1935'de erkeklerdeki % 23'lük oran kadınlarda % 8 civarında olmuştur. Bu rakam 1950'lere gelindiğinde erkeklerde % 55'e çıkarken kadınlarda % 25'e ulaşmıştır ki, bu rakam kırsal kesimdeki kadında daha düşüktür.

Yüksek6ğretimdeki Gelişmeler

Batılı anlamda modern bir toplum meydana getirecek kadroları yetiştirmek ve özellikle bilimsel zihniyeti yerleştirmek için yüksek6ğretimde düzenlemelere de gidilmiştir. Bu amaçla Tanzimat döneminde açıldığını gördüğümüz Darülfünun'da reform yapılmasına karar verilmiştir. Bu konuda dönemin hükümetinin kanaati, Darülfünun'un özellikle son dönemde kendinden bekleneni yerine getiremediğı ve gerçekleştirilen inkılâpların gelişimine ayak uyduramadığı şeklinde olmuştur.

Yüksek6ğretimde reformlar yapmak amacıyla İsviçre'nin Cenevre Üniversitesi pedagoji profesörlerinden Albert Malche Türkiye'ye davet edilerek, kendisinden Darülfünunu Avrupa normlarına göre değerlendiren ayrıntılı bir rapor hazırlaması istenmiştir. 1932 yılı başlarında Türkiye'ye gelen Malche raporunu 1 Haziran 1932'de Türk Hükümetine sunmuştur. Raporda, özetle Darülfünun'un bilimsel yetersizliği ifade edilerek, bu durumun ortadan kaldırılması için araştırmaya ve yabancı dil derslerine ağırlık verilmesi önerilmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı, üniversite reformu konusunda sadece Malche'dan değil, Darülfünun Divanı, fakülte meclisleri ve fakülte reislerinden de reform tasarıları istemiştir.

Sonuçta; Malche'ın raporunun yanı sıra fakültelerden gelen raporlar da değerlendirilerek Milli Eğitim Bakanlığınca hazırlanan bir rapor Bakanlar Kuruluna sunulmuş, Bakanlar Kurulu da 15 Mayıs 1933 tarihli toplantısında konuyu Meclise götürmüştür. Darülfünunun ortadan kaldırılarak yerine İstanbul Üniversitesi'nin kuruluşu 31 Mayıs 1933 tarih ve 2252 sayılı kanun ile gerçekleştirilmiştir. Üniversite teşkilatı ile ilgili 2467 sayılı kanun ise 29 Mayıs 1934'te kabul edilerek TBMM'den çıkmıştır. Bir yandan bu gelişmeler sağlanırken diğer yandan da alınan kararları hayata geçirecek çalışmalar sürdürölmüştür. 20 Mayıs 1933'te Malche'ın başkanlığında Talim ve Terbiye Dairesi üyeleri Avni (Başman) ve Rüřtü (Uzel) Beyler, Mühendis

Mektebi Müdürü Kerim (Erim) ve Ankara Lisesi Müdürü Osman (Horasanlı) Bey'den oluşan bir "İslahat Komitesi" oluşturulmuştur. Çalışmalar sonucunda yeni üniversitenin kadrosu oluşturulmuş, Darülfünunda görev yapan 92 Öğretim üyesi işten çıkartılırken, 59'u görevine devam ettirilmiştir. Bütün bu çalışmalar sürerken Almanya'daki gelişmelerin sonucu da yakından takip edilmiş, 1933'te iktidara gelen Adolf Hitler'in zulmünden canını kurtarmak için yurt dışına kaçan yüzlerce Alman bilim adamından bir kısmı ile yukarda da belirtildiği gibi temas kurularak Türkiye'ye davet edilmiştir. Bu şekilde Türkiye'ye gelen profesörlerin büyük bir kısmı İstanbul Üniversitesi'nin Tıp, Fen, Edebiyat ve İktisat fakültelerinde çalışmıştır. Bunun yanında Ankara'da Hukuk Fakültesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi ile Ankara Devlet Konservatuvarı, Hıfzısıhha Enstitüsü, Yüksek Ziraat Enstitüsü, Numune Hastanesi gibi kurumlarda da az sayıda bilim adamı görev yapmıştır.

Bu şekilde Batı örneğinde bir bilim yuvası olarak düşünülen üniversite, Edebiyat, Fen, Tıp ve Hukuk Fakülteleri olarak yeniden teşkilatlandırılmıştır. Tevhidi Tedrisat Kanunu gereği açılan "İlahiyat Fakültesi" İslam Tetkikleri Enstitüsü olarak düzenlenmiştir. Yeni Türkiye Devleti'nin akla ve bilime verdiği değer ölçüsünde kalkınabileceğine inanan Atatürk, bilim adamlarına büyük önem vermiştir. Cumhuriyetin onuncu yılında gerçekleştirilen bu düzenlemelerin yanı sıra Ankara'da 1925'de açılan Hukuk Mektebi 1934'de Hukuk Fakültesi haline getirilmiştir. Daha önce açılan Ankara Yüksek Ziraat Mektebi 1933'te Yüksek Ziraat Enstitüsü olarak düzenlenmiştir. 1930'lardan sonra takip edilen milli kültür politikası gereğince Türk dilinin ve tarihinin bilimsel metotlarla araştırılması için Ankara'da Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi kurulmuştur (1936). Aynı yıl eski Mülkiye Mektebi, Siyasal Bilgiler Okulu olarak Ankara'da yeniden düzenlenmiştir. Ankara Üniversitesi'ni (1946) meydana getiren bu okullarla Türkiye'de yükseköğrenimin geliştirilmesi sağlanmıştır.

Azınlık ve Yabancı Okulları

Cumhuriyetin Osmanlı'dan devraldığı okullar arasında azınlık ve yabancı okulları önemli bir yere sahip olmuştur. Bu kurumlar değişik etnik köken ve dini inanca sahip unsurların bir arada yaşadığı Osmanlı topraklarında serbestçe faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Çünkü Osmanlı topraklarında yaşayan çeşitli dini ve etnik topluluklara kendi dil, din ve kültürlerinde eğitim yapmalarına fırsat tanıyan bir sistem uygulanmıştır. Dolayısıyla her tebaa kendi eğitim kurumunu kendi değerleri doğrultusunda açabilmiştir. Kapitülasyonlar verilen batılı devletler de bu tür serbestiyet ve haklardan yararlanmıştır. Bu hakların verilmiş olması 19. yüzyıla gelindiğinde Osmanlı topraklarında açılan yabancı okulların sayılarını arttırmıştır. Başlangıçta Hristiyan çocukları ile yabancıların eğitimi için misyonerler tarafından açılan Katolik ve Protestan okulları, zamanla ait oldukları ülkelerin özellikle Osmanlı'nın gerilemesine paralel olarak bölgedeki emperyalist emellerini gerçekleştirmede araç olarak kullanılmıştır. Bütün bu gelişmelerin farkında

olan Mustafa Kemal Paşa ve dönemin ileri gelenleri azınlık ve yabancı okullarının zararlı faaliyetlerine engel olmak amacıyla onları denetim altına almayı amaçlamıştır. Lozan Antlaşmasında Türkiye bu okulların ülkedeki varlığını kabul etmiştir. Lozan Antlaşmasına dini propaganda yapmalarını ve devletin kanunlarına uymaları şartlarıyla Rum, Ermeni ve Yahudilere ait azınlık okulları antlaşmanın 40. ve 41.maddeleri gereğince, yabancı okullar ise Lozan'a ekli mektuplarla Türkiye'deki faaliyetlerini sürdürebileceklerdir.

3 Mart 1924 tarihli Tevhid-i Tedrisat Kanunu gereğince kabul edilen milli ve laik eğitim anlayışı söz konusu azınlık ve yabancı okulları üzerinde de uygulanmıştır. Pek çoğu dini amaçlarla misyonerler tarafından açılan yabancı okulların dini propaganda yapmalarına engel olmak için çalışmalar yapılmıştır. Binaları, kitap ve programları ile yönetici ve öğretmenleri devletin denetimi altına alınmıştır. Bu amaçla uymaları istenen kuralları içeren genelgeler yayınlanmıştır. Buna göre;

-Yabancı okullarda mabetler dışındaki mekânlarda bulunan dini semboller kaldırılacaktır.

-Müslümanların ve Hristiyanların başka mezhebinden olan öğrencilerin bu okullardaki dini ayinlere katılmaları yasaktır.

-Milli kültürü korumak için Türkçe, Türk tarihi ve coğrafyası ile yurt bilgisi derslerinin Türkçe olarak Türk öğretmenler tarafından okutulması zorunluluğu getirilmiştir.

-Bu okullarda yabancı müdür yanında MEB tarafından atanan bir Türk Müdür Yardımcısı bulundurulacaktır.

Ayrıca Türk çocuklarının -küçük yaşlardan itibaren yabancı kültürlerin tesirlerinden koruyabilmek için- 1931'de çıkarılan bir kanunla yabancı ilkokullara gitmeleri yasaklanmıştır.

Bu doğrultuda yapılan sıkı denetim ve kontrollerde kurallara uymayan okullar kapatılmıştır. Söz konusu uygulamalara karşı çıkan ülkeler uyarılarak, konunun bir iç sorun olduğu ve laik Türkiye Cumhuriyeti'nde dini okulların bu yöndeki eğitim faaliyetlerine izin verilmeyeceği bildirilmiştir.

Sonuç olarak Cumhuriyetin ilk yıllarında eğitim alanında yapılan düzenlemelerle tüm eğitim kurumları MEB'e bağlanarak ülkede eğitim birliği sağlanmış; laik (akla ve bilime dayalı), milli çağdaş, karma bir eğitim hayatı oluşturulmuştur. Eğitim işi bir devlet politikası haline getirilerek İlk okul zorunlu tutulmuştur. Yabancı okullar devlet denetimine alınmıştır.

Öğretmenlerden genç neslin "Fikri hür, vicdanı hür, irfanı hür" nesiller olarak yetiştirilmesi istenen bu dönemde bir taraftan çok düşük olan okur-yazar oranı arttırılmaya çalışılırken diğer taraftan Türk toplumunu çağdaş medeniyetler seviyesine çıkaracak, cumhuriyet ilkelerine bağlı, diline,

tarihine ve kültürüne saygılı, bilimsel zihniyeti benimsemiş milli bilince sahip gençlerin yetiştirilmesi için gayret sarf edilmiştir.

6. KONU: KÜLTÜR ALANINDA YAPILAN İNKILÂP HAREKETLERİ

Osmanlı devletinden Türkiye Cumhuriyeti'ne geçişle birlikte üzerinde en çok durulan ve yeni bir tanımlama ile birlikte çerçevesi çizilen noktalardan biri de kültür konusu olmuştur. Milli ve çağdaş bir anlayış içerisinde kültürel hayat yeniden oluşturulmak istenmiştir. Mustafa Kemal, toplumun yeni kültürel değerlerle donatılması için yeni fikirler ortaya koymuş, örnek davranışlar sergilemiş, milli kültürel kurumların kurulmasına öncülük etmiş ve bunların devamlılığı için gerekli koşulları sağlamıştır.

Alfabe Değişikliği-Harf Kanunu 1928

Tanzimat döneminde Osmanlıcaya karşı doğan tepki kullanılan alfabe sistemine de tepkiyi beraberinde getirmiştir. Türklerin Arap alfabesini kullanması Anadolu Türkçesinde 13. Yüzyıla, Doğu Türkçesinde 11.Yüzyıla kadar gider. Arap Alfabesi ve İslamiyet'in de tesiriyle Arapça-Farsça kelimelerin Türk dilini istilâ ettiği duruma tepki gösteren aydınlar alfabe sisteminin de ıslah edilmesi gerektiği düşüncesini Tanzimat'tan Cumhuriyet'e kadar sürekli tartışmışlardır. Tüm bu tartışmalarla beraber Tanzimat döneminden Cumhuriyet dönemine gelinceye değin Alfabede kısmi bir düzenleme yapılmış, dönemin ıslahatçıları tarafından Arap alfabesinin ıslah edilmesi savunulmuştur. Bundan sonra Alfabe konusu, Cumhuriyet döneminde ilk defa İzmir İktisat Kongresinde gündeme gelmiş, ancak konu maarifi ilgilendirdiği için reddedilmiştir. 3 Mart 1924 tarihinde kabul edilen Tevhidi Tedrisat Kanunu ile öğretimde birliğin sağlanabilmesi için "dil birliği"nin kurulması, bunun için de Latin harflerinin kabulü gerekliliği düşünülmeye başlanmıştır. Uygulanan kültür programı doğrultusunda yavaş yavaş Latin harflerine doğru gidiş başlamıştır. 26 Aralık 1925 tarihinde uluslararası takvim ve saatin kullanılması kabul edilmiş, Hicri Takvim yerine Miladi Takvim alınmıştır. Daha sonra 1926 yılında çıkarılan bir kanunla ticaret alanında Türkçe kullanılması öngörülmüştür. 1927 yılında çıkarılan bir kanunla da sokak adları Türkçeleştirilmiştir. Arkasından 20 Mayıs 1928 tarihinde Arap rakamları bırakılarak Latin rakamları kabul edilmiştir. Mayıs 1928 tarihinde Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde bir dil encümeni kurulmuştur. Görevi Latin harflerini incelemek olan heyetin görüşü Latin harflerine geçişin ancak 5-6 yıl içerisinde olabileceği şeklinde olmuştur. Mustafa Kemal'in heyete verdiği direktifle çalışmalar hızlanmış, Türkçenin özellikleri ve ihtiyaçları göz önünde tutularak hazırlanan rapor sonrasında 9 Ağustos'tan 1 Kasım'a kadar geçen zaman içerisinde yeni harflerle döneminin basınında denemeler yapılmıştır. 1 Kasım 1928 tarihinde TBMM, batıdan alınan Latin harflerinden Q, W, X gibi harfler çıkarılmış, Türkçe karakterli harfler alfabeye eklenerek Meclisten Türk Harfleri olarak geçmiştir. Kanunun kabulünden itibaren yeni Türk harflerinin kullanılmaya başlanmıştır. Arkasından 1 Ocak 1929 tarihinde Millet Mektepleri açılmış ve 1 yıl

içerisinde, 16-45 yaş arası yurttaşların katılımı ile 1 milyona yakın kişi okuma yazma öğretilmiştir. Bu arada Haziran 1929'dan sonra da Arap harflerinin kullanılması yasaklanmıştır. Latin esaslı Türk alfabesinin kabulü aslında dilde millileştirmeyi başlatmış, laikleşmeyi de kolaylaştırmıştır. Ayrıca alfabe değişikliği dil inkılâbına doğru gidişi başlatmış ve kolaylaştırmıştır. Nitekim Latin esaslı Türk alfabesinin kullanımının ardından dilde reform yapılarak Türkçenin zengin, milli ve bilim dili haline gelmesi sağlanmak istenmiştir.

Türk Tarih Kurumu'nun Kuruluşu

Siyasi, hukuk, eğitim alanlarında gerçekleştirilen bu değişikliklerden sonra Mustafa Kemal Paşa, 1930'lardan itibaren kültür konularıyla ilgilenmeye başlamıştır. Yeni devletin ideolojisine uygun olarak 'milli dil' ve 'milli tarih' araştırmalarına ağırlık verilerek bu yoldan toplumda 'milli şuurlaştırma' oluşturulmak istenmiştir. Osmanlı Devletinde Tanzimat'ın ilanından sonra (1839) medrese dışındaki okullarda İslam tarihi ve Osmanlı saltanat tarihi öğretilmiştir. Meşrutiyet döneminden itibaren (1908) ise daha çok millet fikri etrafında Türk tarihi görüşü savunulmuştur. Bu durum Cumhuriyet dönemine kadar devam etmiştir. Birinci Dünya Savaşı sonrası yıkılan Osmanlı Devleti'nin yerine milli egemenlik esasına dayalı olarak kurulan yeni Türkiye Devleti'nde ümmet anlayışı yerine millet fikri benimsenmiştir. Dolayısıyla din tarihi ya da hanedan tarihi yerine 'milli tarih' görüşü ön plana çıkmıştır. Mustafa Kemal'in yaptığı inkılapların yerleşmesi ve bu yeni anlayışa uygun yeni nesillerin yetişmesi için milli eğitim alanında gösterdiği çabaları dil ve tarih alanında da gösterilmeye çalışılmıştır. Mustafa Kemal Paşa, Türklerin İslamiyet öncesine ait tarihinin de araştırılması, milli tarih anlayışının gelişmesi, Batılıların Türkler hakkındaki olumsuz propagandaların boşa çıkarılması, tarihteki Türk devletlerinin hangileri olduğunu ve Türklerin dünya uygarlığına yaptığı katkıları ortaya çıkarmak amacıyla Nisan 1930 tarihinde Türk Tarihi Tetkik Heyeti kurulmuştur. Türk Tarihi Tetkik Heyeti 1931 yılında Türk Tarih Kurumu adını alarak tarih alanındaki çalışmaya başlamıştır. Bu amaçla başlayan çalışmaların sonunda Türk tarih tezine (dünyadaki uygarlıkların Türklerin etkisiyle ortaya çıktığı idiası) uygun olarak "Türk Tarihinin Ana Hatları" isimli bir kitap hazırlanmıştır. Mustafa Kemal Atatürk, "Tarih yazmak, tarih yapmak kadar mühimdir. Yazan yapana sadık kalmazsa değişmeyen hakikat insanlığı şaşırtacak bir mahiyet alır" sözleriyle tarihe verdiği önemi ifade etmiştir.

Türk Dil Kurumu ve Dil Alanındaki Gelişmeler

Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin temel prensip olarak uygulamaya koyduğu Milliyetçilik ilkesi Cumhuriyetin ilânından sonra yapılan tüm inkılâplarda kendisini göstermiş, özellikle Dil ve Tarih anlayışının bu paralelde değiştirilmesi ise yeni Türkiye için gerekli görülmüştür. Milliyetçilik prensibinin temeli kültür milliyetçiliğine dayandırıldığından yapılan inkılâplar bu doğrultuda gerçekleştirilmiştir.

“Millet olma şuuru”nun ön plana çıkarıldığı inkılâplar (sokak adlarının Türkçeleştirilmesi; Ticaret alanında Türkçe konuşulmasının sağlanması; Türkçe soyadı kullanımının gerçekleştirilmesi; Eğitim dilinin bir ve Türkçe olması gibi) yeri ve zamanı geldiğinde birer birer yapılmış kültür milliyetçiliği anlayışının parçaları olmuştur. Dil ve Tarih şuuru, bir milletin oluşmasında başlıca rolü oynayan, milleti millet yapan unsurların başında gelmektedir. 1928 yılına kadar Osmanlı aydınları tarafından dil ve alfabenin sadeleştirilmesi konusunda epey çalışmalar olmasına karşılık herhangi bir sonuç alınacak radikal bir inkılâp yapılamamıştır.

20.yüzyıla gelindiğinde çağın milliyetler çağı olması dolayısıyla toplumumuzda bir milliyet şuuru uyanmaya başlamış bunun neticesinde de dilde Türkçeleşme akımı hızlanmıştır. II. Meşrutiyetin ilân edilmesi ile milli şuurun yayılmak istenmesi Türkçe kullanma taraftarlarını çoğaltmıştır. “Türk Derneği”, “Genç Kalemler”, “Yeni Lisan” gibi adlar altında toplanan yayınlarda İstanbul ağzının esas alındığı bir dilin kullanılması gerektiği söylenilmiştir. Tanzimat döneminde “Dilde Sadeleşme” olarak başlayan hareket 20.yy başında Türkçeleşme olarak kendini göstermiştir. Bütün bu sadeleşme ve Türkçeleşme çabalarına rağmen Cumhuriyet devrine gelindiğinde Türk Dilinin sadeleşmesinde henüz istenilen seviyeye ulaşılamamıştı. 1 Kasım 1928 tarihinde kabul edilen yeni Türk harfleri; dil konusunda gramer, imla sorunlarına çözüm getirememiş sadece “Milli dilin” yaratılması için gerekli zemini hazırlamıştır. Mustafa Kemal tarafından dil konusuna özellikle milli bir toplum yaratma çabası için oldukça önem verilmiştir. Dilin bir milletin oluşmasındaki rolü Atatürk tarafından üzerinde durulmakla beraber, Türkçenin Osmanlı döneminde ikinci plana itilişine bir reaksiyon olarak da Türkçenin zengin bir dil haline getirilmesini istemiştir “Milli his ile dil arasındaki bağ çok kuvvetlidir. Dilin milli ve zengin olması milli hissin inkişafında başlıca müessirdir. Türk Dili, dillerin en zenginlerindendir. Yeter ki bu dil şuurla işlensin. Ülkesini, yüksek istiklâlini korumasını bilen Türk milleti, dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıdır.” diyen Mustafa Kemal, Türk Dil Kurumu’nun kurulması için yönlendirmede bulunmuştur. Alfabe encümeninin imla-gramer gibi konularda yetkili olamayışı ve Türk Tarih Kurumu’nun kurulmasıyla da Türk Dilini tetkik etmek ve sonuçlarını yayınlamak amacıyla 12 Temmuz 1932 tarihinde Türk Dili Tetkik Cemiyeti kurulmuştur. Türkçenin bir bilim ve kültür dili haline getirilmesini amaçlayan Türk Dili Tetkik Cemiyeti daha sonra Türk Dil Kurumu adını alacaktır. Değişik alanlarda yapılan çalışmalar sonucunda TDK, Osmanlı döneminde halkın konuştuğu Türkçeyi, yazı diline çekerek Türkçenin gelişmesini sağlamış milli bir dil yaratılmasına katkıda bulunmuştur. Bu çerçevede halk ağzından yapılan derleme tarama çalışmaları sonucu binlerce Türkçe kelime kullanılır hale gelmiştir. Mustafa Kemal çoğu zaman kurumun çalışmalarını yakından takip etmiş, bizzat kendisi de Türkçe kelimeler kullanarak devrin aydınlarına, yazarlarına örnek olmuştur. Türkleşme akımı içerisinde dilimize kazandırılan üçgen, artı, aç gibi

terimler Mustafa Kemal'in kendisine aittir. TDK tarafından MEB'na tavsiye edilen bilimsel terimlere binlerce Türkçe karşılıklar önerilmiş, ders kitaplarında kullanılmıştır. Türk diline milli bir gelişme yaratabilmek için zararlı pürüzleri yok etmek ve yazı dili ile konuşma dili arasındaki açığı kapatmak yolundaki çalışmaları da dil inkılabının en büyük başarısı olmuştur. Uzun süren savaş yıllarından çıkmış bir toplumun ekonomi, siyaset ve kültür alanlarında başarı sağlaması dünyada eşine az rastlanır bir durumdur. Atatürk'ün bizzat yönlendirdiği Türk Tarih Tezi gibi Güneş-Dil Teorisi de; Türklerin tarihte en eski uygarlığı kuran millet ve Türkçenin de dünya dillerinin en eski ve yüksek kültür dili olduğuna inanmasından kaynaklanmaktadır. Ancak dünyadaki Türkoloji çalışmalarının yeni olması ve Türkiye'de de henüz yetişmiş dilci olmaması sebebiyle bazı yanlışlar yapılmıştır. Bunlar Güneş-Dil Teorisinin ortaya atılmasından önceki aşırı Türkçeleşme ve daha sonrada bütün dünya dillerinin Türkçeden yayıldığı şeklindeki inanmaları ve bu doğrultudaki gelişmelerdir. Mustafa Kemal, bizzat kendisinin geliştirdiği Güneş-Dil Teorisi ile aslında Türk dilinin eskiliğini ortaya koyarak yüzyıllardır dilini hor görmüş bir ulusa milli bir güven kaynağı olmak ünlü yabancı dilcilerin dikkatini Türk Dili üzerine çekerek bundan Türk ulusunu yararlandırmak ve ona eski ve köklü tarihi ile olduğu kadar dili ile de övünmeyi aşlamak istemiştir.

Türk Dil Kurumunun kurulması ve dil alanında yapılan çalışmalarla Türk dili arapça ve farsçadan geçen kelimelerden arındırılmış, dil sadeleştirilmiş, batılı ülkelerden Türkçeye geçen kelimelere karşılıklar bulunmuş ve Türkçe'nin zenginliği ortaya konulmuştur.